

Ольга МАЛЮТА

*кандидат історичних наук
доцент кафедри україністики*

Національного медичного університету ім. О. Богомольця

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1970-7260>

e-mail: maliutaov@gmail.com

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА: ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНЕ Й ЕКОНОМІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Простежено, як економічний потенціал Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), що мав стати основою утвердження української державності, розподілили і використали в геополітиці світові лідери. Зазначено, що українська економіка славилася високим розвитком і значними експортними можливостями продукції сільського господарства, тваринництва, птахівництва, великими покладами нафти, кам'яної та потасових солей, земного воску, каїніту, бурого вугілля, родовищами кам'яного вугілля, залізної руди. Відзначено, що середньорічні урожаї зернових, стручкових рослин та картоплі були більшими від деяких країн Європи й Південної Америки, адже розвитку економіки сприяли значна кількість населення, вигідне геополітичне розташування. Констатовано, що природні ресурси українських земель змінювали збутові можливості світової пропозиції, спрямування світового промислового виробництва, зміцнювали територіальну структуру, масштаб, рівень монополізації та конкурентності світового ринку й стали чинником зміни його кон'юнктури. Зазначено, що економічні ресурси ЗУНР замість утвердження Української соборної незалежної держави стали статистичними даними й підставою для обґрунтування основ самостійності західноукраїнських земель у дипломатичних документах на Паризькій мирній конференції.

Наголошено: Акт Злуки УНР (Української Народної Республіки) і ЗУНР не завершив злиття двох частин держави; події українсько-польської війни, рішення Ради десяти Паризької мирної конференції, Варшавський договір сприяли утвердженню польської влади у Східній Галичині. Констатовано: відтоді диктаторові ЗУНР Євгену Петрушевичу довелося відновлювати незалежно від УНР дипломатичну діяльність – створено 14 дипломатичних представництв і дипломатичних місій, в окремих країнах інтереси ЗУНР репрезентували фінансово-торговельні представництва.

Відзначено, що боротьба уряду ЗУНР в екзилі та президента УНРади (Української Національної Ради) Є. Петрушевича впродовж 1919–1924 рр. були спрямовані на відновлення самостійності ЗУНР. Зазначено, дипломатичні представництва УНР і ЗУНР провели надпотужну діяльність для збереження української соборності й забезпечення власного незалежного статусу, хоч міжнародна кон'юнктура не сприяла молодій державі.

Відзначено зусилля тодішніх будівничих української державності в різних частинах країни як наріжний камінь для відродження новітньої Української держави.

Ключові слова: дипломатична місія, дипломатичне представництво, ЗУНР, економічний потенціал, природні ресурси, українська державність.

Українська державність стала підґрунтям опору й розвитку українського народу. Її стійкість на всіх витках історії визначали фінансово-економічні надбання і вдале їх представлення на міжнародній арені. Проблема вивчення впливу на утвердження української державності економічного й політичного потенціалу Західноукраїнської Народної Республіки важлива для наукових досліджень сучасності. Різні аспекти її становлення та розвитку вивчали: В. Великочий, П. Гай-Нижник, О. Карпенко, М. Кугутяк, М. Литвин, Б. Савчук, І. Соляр тощо. Аспекти дипломатичної діяльності висвітлено в колективній монографії про ЗУНР¹, статті І. Дацківа², Н. Литвин³. Соціально-економічну політику досліджували Л. Драгомирецька⁴ і Р. Тимченко⁵.

Проблема економічного потенціалу українського народу, його розвитку та використання ЗУНР, ЗОУНР (Західної області УНР), УНР для забезпечення соборності українських земель й утвердження державності на міжнародному рівні – це актуальне питання української історіографії. Мета дослідження – проаналізувати розвиток і використання економічного потенціалу західноукраїнських земель для забезпечення соборності Української держави.

Західноукраїнська Народна Республіка, проголошена Українською Національною Радою у Львові 16 жовтня 1918 р., охоплювала заселену переважно українцями Галичину, Волинь, Буковину⁶. Вона обіймала площу 75 тис. км² із населенням 6,4 млн осіб, із яких понад 4,7 млн українців (74 %), 0,8 млн євреїв (12,5 %), 0,68 млн поляків (10,6 %). Територія української Галичини в 55 тис. км² була вдвічі більшою від тодішньої Бельгії, Данії, Нідерландів, Сербії (в кордонах до 1912 р.), Швейцарії. Її населення у 1914 р. становило 5,5 млн осіб, із яких 4 млн – українці. При цьому чисельність мешканців відповідала населенню Швеції, перевищувала кількість жителів Болгарії, Греції, Данії, Норвегії, Сербії (до 1914 р.), Швейцарії. Процент автохтонного українського народу (74,4 %) перевищував чисельність поляків у Польщі

¹ Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / кер. автор. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. 628 с.

² Дацків І. Діяльність дипломатичної служби Західно-Української Народної Республіки. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2009. Вип. 18. С. 346–352.

³ Литвин Н. Діяльність дипломатії Західноукраїнської Народної Республіки у країнах Західної Європи (1920–1923). *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2012. Вип. 4(1). С. 115–121.

⁴ Драгомирецька Л., Савчук Б. Соціально-економічна політика ЗУНР: історико-правовий аспект. *Галичина*. 2014. № 25–26. С. 132–141.

⁵ Тимченко Роман. ЗУНР (ЗОУНР). *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр.* Київ, 2012. Вип. 8. С. 164–175.

⁶ Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданні 13 падоліста 1918. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДА-ВО України). Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 3. Арк. 35.

(72 %) ⁷. Галичина була у вигідному з погляду військової географії становищі: на перетині водних і залізничних шляхів сполучення з Австрією, Польщею, Угорщиною, Чехословаччиною, Югославією, межувала зі східно- та центральноєвропейським політико-економічними округами Європи ⁸. Край мав великі поклади нафти та солі. Площа лісів становила близько 1,5 млн га (понад 26 %) у 1914 р., перевищувала їх загальну кількість у Великій Британії, Бельгії, Данії, Нідерландах, була вдвічі більшою від Швейцарії. Це дозволяло Галичині щорічно продукувати 6 млн м³ дерева, вивозити 1 млн м³ будівельного дерева. Українська Галичина мала 21 тис. га рибних ставків, із яких щорічно можна було виловити до 5 000 т риби. У краї було 2,6 млн га ріллі (понад 47 % від усієї площі), що перевищувало загальну територію Бельгії, Нідерландів, Швейцарії. При цьому 73 % належало українським селянам, 27 % – переважно польським великим земельним власникам ⁹. Придатних для сільського господарства земель нараховувалося у 1919 р. в Україні близько 58 млн га, з яких майже 33 млн га володіли селяни, понад 16 млн га – великі землевласники ¹⁰.

У Східній Галичині впродовж 1905–1914 рр. середньорічно урожай збіжжя становив понад 1,8 млн т. У цей період найбільше сіяли та збирали пшениці – 0,47 млн т, жита й вівса – орієнтовно понад 0,46 млн т кожної культури, ячменю – 0,26 млн т. Посівні площі також засівали кукурудзою, гречкою, просом, мішаним збіжжям. При цьому урожаї пшениці були більшими від загального середньорічного в Алжирі, Бельгії, Данії, Нідерландах, Швейцарії, Швеції, Чилі; жита – від Болгарії, Данії, Канади, Нідерландів, Румунії; ячменю – від Аргентини, Єгипту, Італії; вівса – від Болгарії, Іспанії, Нідерландів; кукурудзи – майже рівними з Японією. Крім того, середньорічний урожай стручкових рослин становив 0,1 млн т, картоплі – 4 млн т. Середньорічна урожайність картоплі перевищувала загальний урожай Бельгії, Данії, Італії, Канади, Нідерландів, Румунії, Швеції ¹¹.

З огляду на зазначене, українська Галичина мала значну кількість сільськогосподарської продукції на експорт. При цьому українське населення було практично безземельним: близько 80 % домогосподарств – малоземельними, близько 38 % площі займали володіння великих земельних власників. Усі господарства, зважаючи на урожайність, мали незначний виробіток і, за умови проведення аграрної реформи, сільськогосподарська продукція могла подвоїтися. 90 тис. га відведено під садівництво та городництво, проте отримана продукція лише частково забезпечувала споживання населення. Незначним було вирощування промислових рослин (цукровий буряк, льон, коноплі, тютюн). Добре розвинуте тваринництво дозволяло експортувати продукцію за кордон. Більшість великої та малої рогатої худоби у Галичині виростили в малих домогосподарствах українські селяни. Це на 1910 р. становило 100 % (10 тис.) кіз, 100 % (близько 8 млн шт.) домашньої птиці, понад 96 % (1,3 млн) свиней, 94 %

⁷ Основи самостійності галицької державности. ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 26.

⁸ Там само. Арк. 27.

⁹ Там само. Арк. 28.

¹⁰ Підраховано за: Вістник УНР. 1919. 10 серпня. Ч. 38. С. 2.

¹¹ Підраховано за: Основи самостійності галицької державности. ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 29.

(1,6 млн) великої рогатої худоби, 93 % (близько 306 тис.) овець, 87 % (понад 81 тис.) коней. Цього ж року 285 тис. вуликів продукували понад 2 500 т меду¹².

Українська Галичина мала значні поклади нафти (до 10 тис. км²), озокериту, природного газу, солі. У 1909 р. видобули понад 2 млн т нафти, 2 500 т озокериту. Природного газу щорічно продукувала 500 млн м³. Щорічний монопольно обмежений видобуток 100 тис. т солі можна було збільшити. Практично не розробляли значних запасів потасових солей, бурого вугілля, найкращої якості торфу (понад 200 тис. га), багатих покладів гіпсу, сірки, глини, вапна, недоторканими залишалися мінеральні джерела.

Українська Галичина була одним із найбагатших на сировину, а тому перспективним для розвитку промисловості, спроможним експортувати продукцію до держав Європи, краєм. Щорічний її експорт обраховувався у 300 млн, імпорт – у 250 млн золотих корон¹³. На 1910 р. у сільському господарстві краю працювало близько 92 %, у торгівлі – 4 %, виробництві – близько 5 %, у промисловості – 2 % населення. Українські селяни не були забезпечені достатньою кількістю землі, мінеральними добривами, господарськими знаряддями праці. Відбувалася девальвація грошової одиниці, ціни зростали, бракувало товарів. У західноукраїнських землях 600 українських економічних спілок різного типу розпоряджалися оборотним капіталом на суму 56 млн корон, які зберігалися на рахунках австрійських і галицьких банків¹⁴. Він дозволив налагодити економічне життя краю. Війна й окупація Галичини призвели до зростання цін на товари першої необхідності на 1 000 %, зупинили діяльність економічних товариств, реанімація яких вимагала близько 5 млрд оборотних коштів¹⁵. Величезними були людські втрати через війну, епідемічні захворювання, смертність.

Наведені статистичні дані, пояснюючі претензії Польщі на Галичину, підтверджували вагомість її ресурсів, стали підставою для написання документа «Основи самостійності галицької державності» як дипломатичного обґрунтування боротьби за соборність українських земель на міжнародній арені. Підґрунтям до розвитку української державності міг стати розвиток господарства й людського капіталу. Економічний потенціал західноукраїнських земель склав значну частку загальноукраїнського. Україна посідала сьоме місце у світі за видобутком вугілля, тоді як Англія та Німеччина, конкуруючи в цьому процесі, зіштовхнулися у світовій війні. За підрахунками геологів, 9 млн т заліза були в покладах на українському Сході. Жодна країна світу не перевершила України за кількістю якісної вовни. Доволі було льону, конопель, шкіри на взуття, розвивалося шовківництво. Надлишки збіжжя, риби, овочів могли стати статтями експорту. В Україні, натомість, потребували фахових знань і капіталу, який українські промислові власники могли б інвестувати в налагодження народного господарства¹⁶. Урожай зернових становив у 1919 р. приблизно

¹² Підраховано за: Основи самостійності галицької державності. ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 30.

¹³ Основи самостійності галицької державності. ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 30.

¹⁴ Економічне положення українського народу в Галичині. ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 102, 103.

¹⁵ Там само. Арк. 105.

¹⁶ Промисловість на Україні. *Галицький голос* (Кам'янець-Подільський). 1919. 29 вересня. Ч. 5. С. 1–2.

19,7 млн т, з яких – 11,5 млн т залишали для харчування населення, посівів і кормів, понад 8 млн т передбачали продати. Третина непереробленого урожаю цукрового буряка (понад 4 млн т), за приблизними підрахунками, мала стати 0,4 млн т цукру¹⁷.

Підземні жили бігумічної ропи під землею Карпат (біля Борислава) на глибині 500–2 000 м на 1919 р. були найбагатшими у світі. Рафінерії виробляли з ропи бензин, керосин, олії, парафін, шмаровидло до машин. Ці природні ресурси могли забезпечити Україні високі місця в рейтингах світової торгівлі. У Карпатах були великі поклади солі, копальні земного воску (наявні ще тільки в Америці), каїніту, незначні родовища кам'яного вугілля, залізної руди¹⁸. Природні багатства сприяли налагодженню українського імпорту й експорту на світові ринки, зростанню інтересу іноземних офіційних, приватних, торгово-промислових кіл до України. Українська гривня у липні 1919 р. почала котируватися в Австрії, Німеччині, Швейцарії. Швейцарська біржа визначала її курс, незважаючи на його нестабільність, вищим від російських грошей¹⁹. Урожайна земля, сприятливі кліматичні умови, природні багатства (вугілля, залізо) перетворили Україну на житницю Європи. Країна залишалася однією із найбагатших на пшеницю світових продуцентів. Збіжжя, продукти тваринництва, домашнього птахівництва, яйця, тютюн, цукор – основні статті тогочасного експорту²⁰. Третє місце на світовому ринку за виробництвом та збутом нафти займала до Першої світової війни Галичина. У роки війни та після неї через освоєння нових родовищ на карті світу край поступився своїми позиціями, та у період національного державотворення природні копалини дозволили населенню вижити, подекуди, налагодити торгово-економічні відносини.

Західноукраїнська Народна Республіка й Українська Народна Республіка в Акті Злуки 22 січня 1919 р. урочисто проголосили об'єднання в одну соборну державу. Законом УНР від 24 січня 1919 р. 22 січня визначено днем проголошення самостійності України²¹. Свято широко відзначили в різних місцевостях. Після проголошення Акта Злуки УНР та ЗУНР повноваження УНРади й Державного секретаріату перебрав Директорія і Рада народних міністрів УНР²². Остаточо інтегрувати ЗОУНР до складу УНР мали Установчі збори. Законодавча влада до часу їх скликання залишалася в УНРади, цивільними й військовими питаннями опікувався Державний секретаріат²³. Директорія УНР до свого складу від ЗОУНР 12 березня 1919 р. ввела

¹⁷ Підраховано за: Сапіга І. Справи нашого транспорту. *Галицький голос*. 1919. 24 серпня. Ч. 2. С. 2.

¹⁸ Східна Галичина. *Вістник УНР*. 1919. 3 серпня. Ч. 33. С. 2.

¹⁹ Діяльність уряду (Інтерв'ю кореспондента УТА з Міністром фінансів Маргосом з 12 липня 1919 р. *Вістник УНР*. (Кам'янець-Подільський). 1919. 17 липня. Ч. 18. С. 3.

²⁰ Бруно Г. Причини відірвання України від Росії. *Вістник УНР*. 1919. 22 липня. Ч. 22. С. 3.

²¹ Державний архів Вінницької області (далі – Держархів Вінницької обл.). Ф. Р. 1196. Оп. 1. Спр. 29. Арк. 3.

²² Стебельський С. Критичні уваги до акту злуки з 3 січня 1919. *Галицький голос*. 1919. 4 вересня. Ч. 3. С. 1.

²³ Ухвала Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р. про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою. *Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Національної Республіки*. 1919. 31 січня. С. 1.

президента УНРади Є. Петрушевича²⁴, перебування якого уже 1 липня 1919 р. визнали неможливим²⁵. Створено спільну міжнародну репрезентацію. Прийнятий в УНР закон від 10 січня 1919 р. передбачав відправлення двох надзвичайних торговельно-фінансових місій до Бельгії, Італії, Франції (призначено 26 січня 1919 р., очолював П. Чижевський)²⁶ та США. Надзвичайні дипломатичні місії представляли інтереси України у Франції, Великій Британії, США. 14 лютого 1919 р. прийняли закон УНР про утворення та штати торговельних агентств за кордоном²⁷. Проте через нерозуміння іншими країнами політичної ситуації в Україні дипломатичні місії стикалися із труднощами у визнанні УНР. Спільне представництво УНР та ЗОУНР за кордоном тривало до проголошення Є. Петрушевича диктатором ЗУНР.

Директорія УНР на засіданні 9 січня 1919 р. утворила Фонд української нації для перевезення українських грошей із Німеччини через Чехію в Галичину, перебування їх під наглядом й охороною Державного секретаріату ЗУНР та представника Директорії УНР²⁸. Проте у квітні 1919 р. Німеччина арештувала депозити українського уряду на поточних рахунках німецького Райхсбанку, самовільно закрила український рахунок на суму 400 млн марок. Ліквідація поточних рахунків німецьким урядом ставила під загрозу виконання дипломатичними місіями політичних завдань, могла спричинити їх повернення до України²⁹.

Директорія УНР погодила з Державним секретаріатом ЗОУНР 30 квітня 1919 р. подвійні закордонні представництва УНР та ЗУНР. Збереження інтересів ЗОУНР у кожній місії, переважно на території колишньої Австро-Угорщини, забезпечувалося призначенням до їхнього складу галичан. Винятково у Відні для здійснення ліквідації майна колишньої Австро-Угорщини, крім посольства УНР, залишили посольство ЗОУНР. Після укладання мирного договору з Австрією ліквідаційну діяльність мала довершити репараційна комісія Антанти. Президент УНРади ЗОУНР Є. Петрушевич направив подання про об'єднання австрійських посольств. Увесь персонал посольства ЗОУНР переходив до посольства УНР. Посол ЗОУНР В. Сінгалевиц зберіг титул, був призначений заступником посла УНР в Австрії³⁰. Посольство ЗОУНР у Відні для ліквідації на комерційних засадах майна колишньої Австро-Угорщини заснувало господарчо-ліквідаційний уряд (готував договори з державами, мав торговельний реферат при віденській делегації УНРади). У січні 1919 р. виникла потреба присутності при трансакціях та укладанні торговельних договорів представників уряду УНР, проте справу відклали до приїзду Л. Цегельського³¹.

²⁴ Журнали засідань Директорії Української Народної Республіки № 27 від 12.03.1919. *Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.*: документи і матеріали / відп. ред. В. Верстюк; у 2-х т. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2006. Т. 1. С. 77.

²⁵ Журнал засідань Кабінету Народних Міністрів № 149 від 01.07.1919. *Директорія, Рада Народних Міністрів...* Т. 1. С. 394.

²⁶ *Вістник УНР* (Вінниця). 1919. 7 лютого. Ч. 4. С. 1.

²⁷ Держархів Вінницької обл. Ф. Р. 1196. Оп. 1. Спр. 29. Арк. 5, 19.

²⁸ ЦДАВО України. Ф. 1429. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 4.

²⁹ ЦДАВО України. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 91–98.

³⁰ ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 133. Арк. 7.

³¹ Там само. Оп. 1. Спр. 55. Арк. 6.

УНР намагалася поширити владу на всю територію країни. Визрілі на часі дня економічні проблеми та відносини, які визначали в 1919 р. конкурентність галузей, рівень виживання підприємств і, як наслідок, населення, на Заході країни доводилося вирішувати Державному секретаріату ЗОУНР. У лютому 1919 р. спільно з Державною аграрною комісією на засіданні УНРади ЗОУНР вирішено викупити землі великих землевласників, визнано приватну власність, державною власністю стали лісові комплекси, обмежено право спадкування, введено плату за землю, малоземельні й безземельні отримали дозвіл набувати землю³². 14 квітня 1919 р. у західноукраїнських землях провели земельну реформу, якою визнали приватну власність на землю.

Державний секретаріат ЗОУНР розпорядженням від 13 лютого 1919 р. намагався забезпечити сировиною Дрогобицьку державну фабрику мінеральних олій. Усі фізичні та юридичні особи, яким дозволили видобувати мінеральні олії і продуценти, до отримання відсотків сировиною негайно повертали фабриці 22 % із видобутої в листопаді 1918 р. бориславсько-тустанівської ропи³³. Невдовзі державна влада УНР і ЗОУНР налагодила міждержавні економічні відносини з іншими країнами. Вагомим продуктом збуту, а інколи обміну, залишилася нафта. У квітні 1919 р. нафтові продукти транспортували із Дрогобича й Лавочного до Австрії, Угорщини, Чехословаччини. Податки за їх переправлення за кордон сплачувала Угорщина³⁴.

Оскільки УНР стала єдиною соборною державою, відповідно до розпорядження голови Ради міністрів УНР, скасовувався кордон між Східною та Західною Україною. У лютому 1919 р., згідно з розпорядженням міністра продовольчих справ УНР, заборонили вивіз продуктів до Центральних держав. Вільно ввозити продовольство дозволили тільки до Галичини та Буковини³⁵.

У Західній Україні через ведення вимушених бойових дій бракувало продуктів і товарів першої необхідності, які обмінювали на природні ресурси. Спілка «Прикарпаття» забезпечувала ними Харчову управу в Дрогобичі. Через обмін спілка отримала 131 т нафти (997 барелів): 30 т (228 барелів) – за сушені сливки та горіхи з Бессарабії, 60 т – нафти (457 барелів) за сірники з Волині, 40 т нафти (304 барелі) – за збіжжя. Державний нафтовий комісаріат у Дрогобичі надав д-рові С. Кмітковському дозвіл вивезти 131 т (997 барелів) нафти за доставлені для Міністерства промислу до Вінниці продукти. Призначену для освітлення повітів нафту довозили на визначене місце. Отримані у процесі товарообміну нафтові продукти не дозволяли вільно продавати до місцевостей ЗУНР³⁶. Купцеві зі Станіслава В. Корибавіну у порядку обміну за привезене з Угорщини збіжжя 29 січня 1919 р. надано дозвіл Державного секретаріату торгу і промисловості на отримання нафти та парафіну й вивезення цих продуктів поза межі ЗОУНР³⁷.

³² До засідань Української Національної Ради ЗУНР. *Новини: Листок Інформаційного бюро Армії Української Народної Республіки* (Жмеринка). 1919. 15 лютого. Ч. 8. С. 3.

³³ Розпорядок Державного секретаріату Західної Облaсті УНР з дня 13 лютого 1919 р. *Республіка* (Станіславів). 1919. 14 лютого. Ч. 11. С. 1.

³⁴ ЦДАВО України. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 9.

³⁵ *Новини: Листок Інформаційного бюро Армії Української Народної Республіки*. 1919. Лютий. Ч. 6. С. 3.

³⁶ Посвідка. *ЦДАВО України*. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 178.

³⁷ ЦДАВО України. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 261.

Міністерство народного господарства УНР 12 липня 1919 р. встановило граничні ціни для фронтової смуги. Місто Кам'янець-Подільський та округа на відстань до 30 верств вважалися нефронтовою смугою, що давало змогу всім купувати харчові продукти за вільними цінами³⁸. Рада народних міністрів УНР того ж дня ухвалила закон про затвердження нових правил закупівлі харчових продуктів. УНР поділили на фронтову (межі визначала військова влада) й тилову смуги. У фронтовій встановлено граничні ціни на хліб у зерні, борошні, крупах, снопах, зерновий фураж, сало, м'ясо, рогату худобу, вівці, свині, яйця, масло. Заборонялося змінювати встановлені граничні ціни у торгових операціях, за порушення норми встановлювалася кримінальна відповідальність³⁹.

Завершенню процесу злиття органів влади та забезпеченню єдиної влади в УНР завадили воєнні дії, міжнародна ситуація, виникнення «галицького питання». Український народ, як і представники державної влади обох частин, сподівався на забезпечення соборності й незалежності України. Власне президент ЗОУНР не мислив Східної Галичини поза межами УНР, але тон у вирішенні проблеми на міжнародному рівні задавала Антанта: переможці в Першій світовій війні переділили сфери впливу у світі. ЗОУНР й УНР від січня 1919 р. мали спільну делегацію на Паризькій мирній конференції. Із вимогою припинити агресію Польщі щодо Східної Галичини до Парижа навесні прибула спеціально утворена Державним секретаріатом ЗОУНР делегація (очолювали Д. Вітовський, М. Лозинський). Паризька делегація від ЗОУНР представляла Східну Галичину перед Найвищою Радою, Радою послів, урядами Великої Британії та Франції. Окрема місія Найвищої Ради Паризької мирної конференції пропонувала в обмін на визнання галицько-українського уряду й направлення до нього дипломатичних військових представництв декілька не вигідних варіантів перемир'я з Польщею. За першим (від 28 лютого 1919 р.) – на основі демаркаційної лінії віддавали полякам нафтовий басейн Борислав–Дрогобич із частиною Східної Галичини на захід від лінії Буг–Стрий. За другим (від 12 травня 1919 р.) – на основі демаркаційної лінії закріплювали за українцями нафтовий район Борислав–Дрогобич. Обидва варіанти відкинули⁴⁰. Рада десяти Паризької мирної конференції постановою від 25 червня 1919 р. дозволила польському уряду зайняти більшу частину Східної Галичини по р. Збруч. Оскільки на підставі Акта Злуки ці землі входили до УНР, українська делегація у відповідь подала голові Найвищої Ради конференції Ж. Клемансо меморіал-протест проти окупації краю поляками⁴¹. Паризька делегація від ЗУНР й УНРада ЗУНР обстоювали державну самостійність Східної Галичини, вимагаючи усунути безправну польську окупацію краю. Уряди УНР і ЗОУНР 13 липня 1919 р. підготували до Найвищої Ради Паризької мирної конференції, її голови Ж. Клемансо, спільне звернення, у якому виступили проти постанови 25 червня 1919 р. про проведення Польщею пацифікації у Східній Галичині, вимагали припинити винищення українського народу у краї й захисту від жорстокості більшовиків місцевого населення⁴².

³⁸ Граничні ціни. *Вістник Української Народної Республіки*. 1919. 6 серпня. Ч. 34. С. 2.

³⁹ *Вістник УНР (Кам'янець-Подільський)*. 1919. 17 липня. Ч. 18. С. 1, 2.

⁴⁰ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 4, 6.

⁴¹ *Вістник УНР*. 1919. 15 серпня. Ч. 42. С. 1.

⁴² ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 279. Арк.1–9.

8 липня 1919 р. Є. Петрушевич у Заліщиках перейняв найвищу владу – диктатора ЗУНР (в офіційному листуванні Галицької Республіки). Повноваження державної влади покладено на секретаріати уряду диктатора: закордонних справ; фінансів, торгівлі, промислу; справ преси та пропаганди; внутрішніх справ, судівництва, освіти, віросповідань, рільництва, пошти і телеграфів; шляхів та публічних робіт; президіальної канцелярії диктатора⁴³. Повноваження давали змогу Є. Петрушевичеві представляти інтереси ЗУНР на міжнародній арені. Диктатор перервав юридичний зв'язок Західної області з УНР⁴⁴. Це роз'єднало громадсько-політичні сили Галичини. Одна частина громадськості вважала незаконним усунення диктатурою наявних у Західній області органів державної влади, породження двовладдя (допустиме до скликання Установчих зборів), визнаючи Директорію УНР та центральний уряд правонаступниками законодавчої й виконавчої гілок влади ЗОУНР⁴⁵.

Відмінних позицій дотримувалися політичні партії Галичини. Українська національно-демократична (УНДП) за відсутності парламенту визнавала неможливим утримати владу диктатора. Інші галицькі політичні партії, що зібралися на нараду в Галичині 23–24 вересня 1919 р., і президія Буковинської Національної Ради виступили проти диктаторського режиму, зняли із себе відповідальність за збереження поточної ситуації. Наголошено, що власне Є. Петрушевич підписав останню відозву як президент ЗОУНР⁴⁶. Політичні партії виступили проти неконституційного ладу в ЗОУНР, протистояли обмеженню прав Національної Ради, затверджених Актом Злуки УНР і ЗУНР, переклали на націонал-демократів відповідальність за передачу влади диктаторові. Всі партії Галичини вимагали скликання УНРади віце-президентами, лише націонал-демократи – Є. Петрушевичем⁴⁷. Настрої невдоволення проголошеною диктатурою ширилися серед подільської громади у червні 1919 р. на сторінках офіційної газети «Вістник УНР», що тоді виходила в Кам'янці-Подільському, з вимогою в ім'я української державності ліквідувати галицьку авантюру⁴⁸.

Член УНРади М. Лозинський, представляючи інтереси ЗОУНР у Франції, у відкритому листі від 31 січня 1920 р. із Парижа до депутатів УНРади й Ради державних секретарів ЗОУНР, Українського національного комітету у США, висловив власну позицію щодо ставлення державних органів ЗОУНР до державної єдності й самостійності України. Його погляди ґрунтувалися на проголошеному Акті Злуки й факті, що об'єднання в одну Українську Народну Республіку стало волевиявленням усього народу. Дипломат вважав справою життя поглиблення єдності й цілісності українських земель, був прихильником державного ладу, що забезпечував єдність і розвиток УНР із найширшим самовиявленням волі громадян, представництва громад, повітів, земель, визнаючи, що самоврядування ЗУНР забезпечувало її участь у житті країни. М. Лозинський, вбачаючи визволення України від ворогів у посиленій праці,

⁴³ ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 7. Арк. 2–3.

⁴⁴ Стебельський С. Критичні уваги до акту злуки з 3 січня 1919. *Галицький голос*. 1919. 4 вересня. Ч. 3. С. 2.

⁴⁵ Там само. 1919. 12 вересня. Ч. 4. С. 1.

⁴⁶ Галицький голос. 1919. 29 вересня. Ч. 5 С. 1.

⁴⁷ Диктатура і Національна Рада ЗОУНР. *Галицький голос*. 1919. 29 вересня. Ч. 5. С. 3–4.

⁴⁸ Вістник УНР. 1919. 29 червня. Ч. 10. С. 2.

спрямованій на єдність, будучи головою Комісії з україно-польського перемир'я від Ради державних секретарів ЗОУНР, підготував низку документів про закордонну політику для Міністерства закордонних справ (МЗС) УНР⁴⁹. Дипломат з усією Комісією увійшов до складу делегації УНР⁵⁰, закликав для порятунку української державності знайти шлях до найтіснішого об'єднання урядів ЗОУНР та УНР⁵¹.

Протилежної позиції притримувався В. Панейко, віце-президент делегації УНР, державний секретар закордонних справ ЗОУНР. Окремішність Східної Галичини від УНР він обґрунтовував зрілістю, на відміну від інших земель, до державного життя, намагався врятувати ЗУНР від Польщі, вказував на відсутність у краї більшовизму й через те виняткову можливість започаткувати антибільшовицьку акцію. Державний секретар закордонних справ ЗОУНР сподівався домогтися визнання Державного секретаріату як самостійного уряду ЗУНР. Уважав за можливе вирішити долю Східної Галичини окремо від долі України, що й зробила мирна конференція⁵², та не на користь Галичини.

Пересічні галичани прагнули утвердити цілісність незалежної України, тому для них визначною подією стало проголошення її соборності. Подією не меншого значення було відновлення галицької державності, через що галичани не могли обійти увагою дату початку Листопадового чину – 1 листопада 1919 р. У цей день вони відзначили першу річницю проголошення державності Східної Галичини⁵³. До проведення урочистостей у Кам'янці-Подільському долучилася і загальнодержавна влада. У польській церкві за участі членів Ради міністрів УНР, диктатора ЗУНР Є. Петрушевича відслужили молебень. Парад на губернській площі приймав власне Головний отаман, голова Директорії УНР С. Петлюра⁵⁴. Через складну міжнародну ситуацію уряд УНР 4 листопада 1919 р. утворив Міністерство у справах Західної області Республіки (Галичини)⁵⁵. Депутата Трудового конгресу УНР С. Вітика призначили міністром ще 7 липня 1919 р. Його позиція виявлялася у бажанні ліквідувати диктатуру, ввести одного члена від Галичини до складу Директорії, утворити з трьох партій галицький уряд⁵⁶.

У ЗУНР активно вливалися іноземні інвестиції для розробки, видобування, переробки нафти, земного воску. В інших галузях (зокрема в лісництві) спорадично переважав австрійський та угорський капітал. У видобування й переробку нафти інвестував переважно австрійський, бельгійський, американський, британський, французький, менше єврейський, польський, український капітал. Видатки на державну адміністрацію та воєнні потреби покривали за рахунок встановлених на підставі австрійських податкових законів податків і цін. Експорт й імпорт на Захід здійснювався через Угорщину, на Схід – територією Великої України. На Захід і Схід вивозили нафту, свічки. Зі Сходу

⁴⁹ ЦДАВО України. Ф. 4465. Оп. 1. Спр. 581. Арк. 1–2.

⁵⁰ Там само. Арк. 2–3.

⁵¹ Там само. Арк. 8.

⁵² ЦДАВО України. Ф. 4465. Оп. 1. Спр. 581. Арк. 2–3.

⁵³ Національне свято. *Народна воля* (Кам'янець-Подільський). 1919. 1 листопада. № 5. С. 1.

⁵⁴ Хроніка. *Народна воля*. 1919. 4 листопада. № 7. С. 2.

⁵⁵ Стебельський С. Критичні уваги до акту злуки з 3 січня 1919. *Галицький голос*. 1919. 4 вересня. Ч. 3. С. 1–2.

⁵⁶ Промова Вітика у с. д. Галичини. *Народна воля*. 1919. 31 жовтня. № 4. С. 1.

ввозили продукти й сировину, із Заходу – промислові товари. Через окупацію Галичини поляками Національна Рада у травні 1919 р. не змогла затвердити бюджет. Уряд утримував залізничний рух на всіх лініях, але через брак вугілля паровози опалювали дровами, локомотиви поступово переробляли до опалювання нафтовою ропою⁵⁷. Природні ресурси ЗУНР потребували дбайливої політики освоєння і розвитку промисловості, та через воєнні дії державна влада мусила допомагати населенню вижити.

Наддніпряньські службовці пожертвували до Департаменту допомоги виселенцям на користь галичан-біженців близько 7 000 грн⁵⁸. МЗС УНР отримало від уряду на потреби переселенців із Західної України аванс у розмірі 1 млн грн, з яких їм роздали 612 тис. грн. Організації залізничників виділили одноразову допомогу в сумі 140 тис. грн. Щоденно в новоутворених їдальнях видавали за дешевими цінами близько 2 000 обідів. Оскільки грошова допомога була тимчасовою, переселенців розміщували по селах із легшими умовами життя, знаходили для них відповідну роботу⁵⁹. Міністерство народного господарства УНР 23 липня 1919 р. скликало нараду з галичан, місцевих земельних і продовольчих органів, на якій утворило відділ моніторингу потреби у праці та робочій силі й вирішило використати працю галицьких переселенців як інструкторів і контролерів за збиранням урожаю зерна⁶⁰. У серпні 1919 р. за дорученням міністра внутрішніх справ УНР та погодженням з Є. Петрушевичем галичан запросили на адміністративні посади в Наддніпряньську Україну⁶¹. Експедиція заготівель державних паперів пропонувала їм посади граверів, друкарів, літографів, механіків, монтерів, техніків, звичайних робітників⁶². Міністерство у справах Західної області Республіки в період від 15 липня до 24 серпня 1919 р. зі своїх рахунків виділило переселенцям 8,2 млн грн готівкою, харчами, одягом⁶³. Через воєнні дії у ході українсько-польської війни на Заході УНР у Наддніпрянщині на вересень 1919 р. із 5 500 залишалось 4 406 цивільних переселенців із Галичини⁶⁴.

Видатки на підтримку УГА (Української Галицької армії) проводили через головне командування Армії УНР⁶⁵. 18 липня 1919 р. Директорія УНР затвердила постанову про грошове й інше забезпечення військовослужбовців ЗОУНР, які з переходом на територію Наддніпрянщини підлягали законам, чинним для Армії УНР⁶⁶. 5 вересня 1919 р. встановлено порядок надання кредитів війську ЗОУНР. На вимогу Головного отамана С. Петлюри негайно сформували військову місію у справах полонених у Польщі (11 вересня 1919 р. оголосили тимчасовий штат) і відправили її для проведення обміну полоненими згідно з умовами складання зброї між Польщею та

⁵⁷ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 15–15 зв., 16.

⁵⁸ Допомога галичанам біженцям. *Вістник УНР*. 1919. Ч. 39. С. 4.

⁵⁹ Поміч галичанам. *Вістник УНР*. 1919. 26 липня. Ч. 26. С. 3.

⁶⁰ Зозуля Я. Галичане для жнив. *Вістник УНР*. 1919. 26 липня. Ч. 26. С. 3.

⁶¹ Хроніка. *Вістник УНР*. 1919. 2 серпня. Ч. 2. С. 2.

⁶² *Вістник УНР*. 1919. 3 серпня. Ч. 33. С. 4.

⁶³ Відділ допомоги виселенцям. *Галицький голос*. 1919. 4 вересня. Ч. 3. С. 3.

⁶⁴ Департаменту допомоги галицьких виселенців. *Галицький голос*. 1919. 4 вересня. Ч. 3. С. 3.

⁶⁵ Журнал засідань Кабінету Народних Міністрів № 139 від 17.06.1919. *Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки*. Т. 1. С. 369.

⁶⁶ По Канцелярії Військового Міністерства. *Вістник УНР*. 1919. 25 липня. Ч. 25. С. 1.

УНР. Голові місії генералові В. Зелинському виділили 1 млн грн із військового фонду для евакуації полонених й видачі їм допомоги⁶⁷. Найбільшим здобутком тогочасної військової дипломатії стало відновлення «Сірої» дивізії з вояків, які в серпні 1919 р. перебували у таборі Ланцут, й відправлення їх в Україну. Впродовж роботи місії визволені полонені й інтерновані вояки Армії УНР та УГА стали єдиним джерелом поповнення Дієвої армії УНР⁶⁸.

Постанову та протест проти силоміць зайнятої Східної Галичини й політики в ній польського уряду та держав Антанти ухвалила Люцернська конференція (вересень 1919 р.), вимагаючи негайного виводу з краю окупаційних військ, вирішення волею всього народу питання польсько-українських кордонів⁶⁹. Найвища коаліційна рада в Парижі відкинула домагання Польщі про приєднання Східної Галичини – питання її державної самостійності мав вирішити плебісцит⁷⁰. Сен-Жерменський мирний договір від 10 вересня 1919 р. закріпив за Румунією Північну Буковину, за Чехословаччиною – Закарпаття, вилучивши їх зі складу ЗУНР. Це спричинило протест із боку останньої, та не вирішило проблеми.

Уряд УНР підписав політичну конвенцію таємного Варшавського договору від 21 квітня 1920 р., передаючи до складу Польщі Східну Галичину, Західну Волинь, Холмщину, Підляшшя. Державно-правовою окремішністю Східної Галичини знехтували, вважаючи можливим вирішення питання її політичної належності лише на міждержавному рівні⁷¹. Юридично забезпечувалися права на землю польських землевласників. Польський уряд започаткував примусовий обмін австрійських корон на польські марки, незважаючи на відсутність рішення міжнародної спільноти про статус Галичини, сконфіскував в українського населення понад 30 % грошового запасу (курс 100 австрійських корон = 70 польським маркам), хоча на зовнішньому ринку курс австрійської валюти був вищим від польської. Вводився закон про примусову внутрішню позику (16 липня 1920 р.), примусовий військовий збір із населення (7 вересня 1920 р.)⁷².

Мандат мирної конференції на цивільне адміністрування Польщі в територіально автономній Східній Галичині (від 11 лютого 1919 р.) забороняв проводити аграрну реформу. Польські державні закони й розпорядження унеможливили купівлю українським населенням поміщицької землі у Східній Галичині. Її продавали винятково польським селянам зі Сходу⁷³. Польща повністю заволоділа всіма приватними земельними маєтностями, які склали земельний фонд, могли вільно їх продавати польським міським жителям, жовнірам. Упродовж року польська влада колонізувала 198 тис. га землі. У Східній Галичині нараховувалося понад 421 тис. (80 %) економічно несамотійних господарств: 43 % – малих (0,5–2 га), 37 % – малоземельних (2–5 га).

⁶⁷ Держархів Вінницької обл. Ф. Р 1196. Оп.1. Спр. 27. Арк. 21, 32.

⁶⁸ Карпус З., Срібняк І. Формування з'єднань Армії УНР у Польщі в 1920 р. *Український історичний журнал*. 2000. № 1. С. 81, 92.

⁶⁹ Східна Галичина. *Галицький голос*. 1919. 29 вересня. Ч. 5. С. 3.

⁷⁰ Останні вісті в справі Галичини. *Галицький голос*. 1919. 29 вересня. Ч. 5. С. 3.

⁷¹ ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 388. Арк. 32 зв.

⁷² Там само. Арк. 72.

⁷³ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 31, 32.

Власники господарств не могли вижити із власної продукції. У Галичині проживало близько 80 тис. збіднілих селянських родин⁷⁴, близько 600 тис. українських селян були мало- або безземельними, близько 3 млн сподівалися на зростання економічного рівня. Промислових підприємств, куди могли б із сіл від'їздити безземельні селяни, в Галичині не було. Значне подорожчання транспортних послуг і рільничого інвентаря робили неможливими еміграцію населення⁷⁵. Кількість польських селян у Східній Галичині штучно збільшували до 60 тис., оселяючи у краї близько 12 тис. родин польських колоністів та зменшуючи перед плебісцитом відсоток українського селянства⁷⁶.

Польська соціально-економічна політика звела до критичного стану населення багатих на ресурси земель. Уряд ЗУНР (грудень 1920 – грудень 1921 рр.) клопотав перед Найвищою Радою про заборону польській владі застосовувати земельні закони й розпорядження, вимагав ліквідувати контракти купівлі–продажу землі, відновити вільний її обіг, заборонити парцеляцію у Східній Галичині землі колоністами⁷⁷.

Диктатор ЗУНР Є. Петрушевич 10 січня 1920 р. із Відня відреагував нотою на польську колонізацію Східної Галичини, відправив відозви до президента США В. Вільсона, прем'єр-міністра Великої Британії Д. Ллойд Джорджа, міністра закордонних справ Великої Британії Д. Керзона, морського міністра, а згодом прем'єр-міністра та міністра закордонних справ Франції Ж. Лейга, прем'єр-міністра Італії Д. Джолітті, міністра іноземних справ Італії К. Сфорци, Ради послів, Ліги Націй⁷⁸. 12 лютого 1921 р. він звернувся з нотою до Найвищої Ради Ліги Націй у Женеві, у якій вимагав врахувати волю українського народу, що переважав, якнайшвидше забезпечити право самостійного державного життя Східної Галичини⁷⁹.

Окупація Галичини поляками змусила диктатора ЗУНР разом з урядом виїхати за Збруч, потім під натиском більшовиків – до Чехії⁸⁰. У грудні 1919 р. усі інституції уряду ЗУНР із його головою емігрували до Відня⁸¹. 22 липня 1920 р. Є. Петрушевич повідомив К. Левицького про подану до Найвищої Ради ноту щодо визнання самостійності ЗУНР від УНР⁸². Розпорядженням від 25 липня 1920 р. державним секретарем закордонних справ призначили С. Витвицького, державним секретарем фінансів – посла ЗУНР в Австрії В. Сінгалевича, уповноваженим для справ преси та пропаганди – К. Левицького⁸³. Дорадчим органом уряду ЗУНР в екзилі стала УНРада, представлена делегатами, які зуміли виїхати за кордон⁸⁴. Відтоді відновлення незалежності ЗУНР дипломатичними засобами було головним питанням діяльності уряду. Останній був змушений самостійно відстоювати незалежний від Польщі

⁷⁴ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 1, 2.

⁷⁵ Там само. Арк. 3.

⁷⁶ Там само. Арк. 33.

⁷⁷ Там само. Арк. 3.

⁷⁸ ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 22.

⁷⁹ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 256.

⁸⁰ ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 14. Арк. 17.

⁸¹ ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 50.

⁸² Там само. Спр. 388. Арк. 2.

⁸³ ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 7. Арк. 5.

⁸⁴ Там само. Спр. 21. Арк. 50.

статус Галичини, Є. Петрушевич – відновити дипломатичну службу й розгорнути масштабну дипломатичну діяльність. ЗУНР мала дипломатичні представництва: у Найвищій Раді Паризької мирної конференції – делегацію (С. Витвицький), місію у Великій Британії та Франції (С. Витвицький, згодом – С. Томашівський), Королівстві сербів, хорватів, словенців (Г. Микитей), Ватикані (о. Ф. Бонн), представництва у США (Л. Цегельський), Італії (О. Колесса), Німеччині (Є. Левицький), Швейцарії (В. Бандрівський), посольства в Австрії (В. Сінгалевиц), Чехословаччині (С. Смаль-Стоцький)⁸⁵, Угорщині (Я. Біберович), Канаді (І. Боберський, О. Назарук), Бразилії (П. Карманський)⁸⁶. Окрім того, функціонували торговельні представництва.

Уповноважена ЗУНР делегація (очолював К. Левицький) подала 7 жовтня 1920 р. спільно з білоруською протест Ризькій мирній конференції проти захоплення земель на основі прелімінарного договору. ЗУНР виступала проти будь-якого розпорядження Польщею, Росією чи Україною Східною Галичиною, трактування державності ЗУНР як внутрішньої справи Польщі, вимагала якнайшвидшого вирішення світовою конференцією, згідно з волею населення, справи державної самостійності Східної Галичини⁸⁷.

Через підписання Варшавського договору уряд ЗУНР вважав неможливим представництво своїх інтересів і погодження політики з курсом голови Директорії С. Петлюри. З метою отримання фінансової допомоги уряд ЗУНР в екзилі тісно співпрацював з урядом Чехословаччини⁸⁸. Тимчасовим головою дипломатичного представництва ЗУНР у цій країні у вересні 1920 р. призначили С. Смаль-Стоцького, який заявляв, що займався дипломатичною діяльністю для забезпечення соборності й цілісності України⁸⁹. Його завданням було переконати чеський уряд підтримати та сприяти утворенню зі Східної Галичини й української частини Буковини окремої частини держави. Крім того, представляти перед чеським урядом інтереси українців, що потребували охорони й опіки, у Ліберці, Німецькім Яблоннім, Сватотожщах, Прикарпатській Україні та західноукраїнські політичні. Голова місії мав контролювати роботу паспортного відділу при представництві. Диктатор ЗУНР Є. Петрушевич протистояв втручанням галицького уряду в політичні справи Великої України, оскільки вважав за умови сприятливої кон'юнктури можливим вирішити галицьку справу⁹⁰. Військовий представник посольства ЗУНР в Австрії В. Краснопера й уповноважений закордонних справ К. Левицький 19 лютого 1921 р. звернулися до посла С. Смаль-Стоцького з проханням домогтися від чеського уряду дозволу для неспроможних самостійно переїхати до Чехословаччини 50 українських старшин, які стали тягарем для державної каси⁹¹.

К. Левицький у матеріалах, підготовлених для резолюції УНРади про встановлений Радою Ліги Націй державно-правовий статус Східної Галичини, відкидав

⁸⁵ ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 14. Арк. 17.

⁸⁶ Кучик О., Заяць О. Зовнішня політика України: навч. пос. Київ: Знання, 2010. 572 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8541.html> (дата звернення 15.10.2018).

⁸⁷ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 265, 266, 267.

⁸⁸ ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 50.

⁸⁹ ЦДАВО України. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 88.

⁹⁰ ЦДАВО України. Ф. 3698. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 1–2.

⁹¹ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 7.

застосування до краю поза межами Польщі умов мирного договору про права національних меншин. Рада Ліги Націй передала вирішення питання державно-правового становища Галичини Раді послів⁹². Уряд для закордонних справ й усі акредитовані дипломатичні представництва та місії (за винятком польської) на доручення Є. Петрушевича уповноважили підготувати і поширити супровідну ноту та рішення Ради Ліги Націй (від 23 лютого 1921 р. французькою мовою) у справі державно-правового становища ЗУНР⁹³. Президентів конференції Ради послів 29 березня 1921 р. передали копії 29 документів, одержаних через Лігу Націй, щодо оскаржень проти польського окупаційного режиму у Східній Галичині⁹⁴.

К. Левицький 8 квітня 1921 р. уповноважив посла ЗУНР у Чехословаччині С. Смаль-Стоцького притримуватися в нафтовій справі позиції, визначеної у ноті уряду ЗУНР від 26 січня 1921 р. Він мав поінформувати заінтересовані кола про належність державних нафтових теренів і рафінерій державній території Східної Галичини (Польща не мала права розпоряджатися), тому укладені в період окупації договори не були чинними. У потрібному для українців вирішенні справи Східної Галичини, на думку К. Левицького, були зацікавлені чеський народ й держава, тому посол ЗУНР у Чехословаччині С. Смаль-Стоцький мав активно пропагувати всеукраїнську справу⁹⁵.

Г. Микитей, співробітник секретаріату уповноваженого ЗУНР у Відні, в минулому голова дипломатичної місії УНР і ЗУНР у Королівстві сербів, хорватів, словенців, 5 жовтня 1920 р. через відсутність призначеного посла в Югославії (проживало 25 тис. українських переселенців) просив, ймовірно С. Смаль-Стоцького, зорієнтувати секретаря посольства у відмінності УНР від ЗУНР і звернутися до югославського уряду для вирішення проблеми перепуску через кордон громадян ЗУНР. Родини підданих ЗУНР опинилися по різні боки кордону, відмінність їхніх паспортів від східноукраїнських та російських знімала заборону візування⁹⁶.

26 жовтня 1920 р. президент УНРади Галицької Республіки Є. Петрушевич просив, ймовірно, митрополита УГКЦ (Українського Греко-Католицької Церкви) Андрея Шептицького ініціювати негайне зібрання Найвищої Ради конференції для вирішення державно-правового становища Східної Галичини⁹⁷. Дипломатичні стосунки з Ватиканом за сприяння митрополита Шептицького, який доклав чимало зусиль для привернення уваги до польської окупації Галичини й одержання допомоги Ватикану⁹⁸, ще в 1919 р. налагодила УНР. Послом Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Ватикані 9 січня 1919 р. призначили М. Тишкевича. Папа Римський Бенедикт XV 25 травня 1919 р. вручив голові місії вірчі грамоти. Лист державного секретаря Ватикану П'єтро Гаспаррі від 1 червня 1919 р. до голови Директорії

⁹² ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 11.

⁹³ Там само. Арк. 14.

⁹⁴ ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 35.

⁹⁵ ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 26, 26зв.

⁹⁶ Там само. Спр. 1. Арк. 258.

⁹⁷ Там само. Спр. 2. Арк. 21.

⁹⁸ Мельник В. Українські акценти у міжнародно-правовій діяльності Святого Престолу: історичний аналіз. *Католицький оглядач*. 2016. 21 травня. URL: <http://www.catholicnews.org.ua/ukrayinski-akcenti-u-mizhnarodno-pravoviy-diyalnosti-svyatogo-prestolu-istorichniy-analiz> (дата звернення 15.10.2018).

УНР С. Петлюри розцінюють як офіційне визнання УНР. Газета «Галицький голос» у серпні 1919 р. повідомляла про визнання української державності Ватиканом⁹⁹. Міністр віросповідань УНР І. Огієнко за інформацією секретаря місії УНР у Ватикані П. Карманського 22 січня 1921 р. підтвердив визнання суверенності УНР врученим листом секретаря Апостольського престолу Кардинала Гаспарі до голови Директорії УНР¹⁰⁰. В УНР очікували підтримки Папою Римським Бенедиктом XV української справи на Паризькій мирній конференції. М. Тишкевич передав протест проти наступу військ під керівництвом генерала Ю. Галлера на Галичину й утримання в польських концтаборах 200 українських священників. Посол зумів сформулювати прихильне ставлення Ватикану до УНР, та через призначення його від 16 липня 1919 р. керівником української делегації на Паризькій мирній конференції українську дипломатичну місію у Ватикані з серпня очолив бельгієць, радник о. Франц Ксаверій Бонн (згодом заступник державного секретаря закордонних справ ЗУНР, керівник дипломатичної місії ЗУНР у Ватикані), секретарем був П. Карманський¹⁰¹. Отець Ф. Бонн допомагав урядові ЗУНР у налагодженні міжнародних відносин, вів переговори з делегаціями місій, що прибували з миротворчою метою до Станіслава¹⁰². За сприяння о. Бонна, в Україну 13 лютого 1920 р. іменовано Апостольського візитатора о. Джованні Дженоккі, його секретарем призначено о. Йозефа Шрайверса¹⁰³. Кардинал Гаспарі сподівався на одержання Римською курією через візитатора об'єктивної інформації про стан справ у Східній Галичині.

Аудієнція з Папою Римським Бенедиктом XV о. Бонна та П. Карманського 30 березня 1920 р. закінчилася врученням меморандуму про українську справу й переслідування українців-католиків. Українська дипломатична місія отримала допомогу від Папи Римського для населення України – 100 тис. лір, від Конгрегації Східних Церков для греко-католицьких священників Галичини – 50 тис. лір. У квітні 1920 р. нунцій А. Ратті поклав на депозит Апостольського візитатора 55 тис. лір. Україні як гуманітарну допомогу надали 131 пачку медикаментів. Міжнародна організація допомоги дітям виділила українським через о. Джованні Дженоккі понад 1,5 млн польських марок. Ліки через неможливість доправити в Україну влітку 1920 р. отримали українські біженці у Варшаві, більшу частину допомоги передали трьом найбільшим греко-католицьким єпархіям Східної Галичини¹⁰⁴. 22 грудня 1920 р. Є. Петрушевич написав повторного листа до його екселенції із проханням клопотати про відновлення цілісності та єдності 55 тис. км² території Східної Галичини¹⁰⁵. 26 грудня 1920 р. Є. Петрушевич в особистому листі до митрополита просив вжити

⁹⁹ З закордонних політичних вістей. *Галицький голос*. 1919. 24 серпня. Ч. 2. С. 4.

¹⁰⁰ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 419. Арк. 17.

¹⁰¹Гентош Л. Дипломатичні контакти Української Народної Республіки з Апостольським Престолом в 1919–1921 роках у контексті східної політики Римської курії. *RISU*. 2011. 9 серпня. URL: risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/43713/

¹⁰²Пилипів І. Міжнародна діяльність ГКЦ у контексті боротьби за самовизначення українців Польщі. *Сумська старовина* (Суми). 2010. Т. XXX. С. 67.

¹⁰³ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 419. Арк. 73.

¹⁰⁴Гентош Л. Дипломатичні контакти...

¹⁰⁵ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 281.

заходів для забезпечення міжнародних норм права щодо території, мешканців Східної Галичини, повернення їм збитків¹⁰⁶.

1 серпня 1921 р. митрополит Андрей Шептицький прибув до Канади в пошуках підтримки великих держав у питанні незалежності Східної Галичини. Він зібрав значні кошти для допомоги галицьким дітям-сиротам, зумів зустрітися із впливовими урядовцями США, Канади, Бразилії, Аргентини. 23 листопада 1921 р. митрополит УГКЦ був на прийомі у президента США В. Гардінга, міністра торгівлі Г. Гувера, де поінформував керівництво держави про ситуацію в Україні. Митрополит просив допомоги у вирішенні питання щодо автономного статусу ЗУНР, захисту українського населення, підтримки тих, хто голодував. Канадський уряд завдяки візитам митрополита звернувся до Ліги Націй із вимогою захистити українців Галичини. Уряди США й Канади надіслали офіційні запити до провідних європейських держав щодо політичного статусу Східної Галичини. В управлінських колах Вашингтона заговорили про українське питання на зазначеній території. Митрополит Шептицький, намагаючись вплинути на рішення провідних держав світу, відвідав Бельгію, Великобританію, Голландію, Італію, Францію¹⁰⁷. Скрізь збирали кошти на допомогу галицьким сиротам і галичанам, що голодували. Після візитів митрополита УГКЦ українська діаспора через свої уряди та керівництво країн Антанти домоглася сприяння в питанні надання незалежності українським землям у складі ЗУНР. Уповноваженим послом ЗУНР до Ліги Націй та європейських держав призначений о. Йосафат Жан (1920–1923), який допоміг у налагодженні міжнародних контактів¹⁰⁸.

Місія УНР у Ватикані припиняла діяльність через важке фінансове становище уряду й неможливість асигнувати в її розпорядження потрібні кошти. У січні 1921 р. із метою підтримки якнайближчих дружніх відносин між урядом УНР і Ватиканом МЗС повернуло М. Тишкевича на посаду голови місії з постійним перебуванням у Ватикані¹⁰⁹. Після переходу в ексил уряду УНР її дипломатична місія у Ватикані припинила діяльність¹¹⁰. 1 листопада 1921 р. о. Бонна звільнили від виконання дипломатичних обов'язків, у грудні 1921 р. відкликали Апостольського візитатора о. Дженоккі, який до березня 1923 р. так і не зміг потрапити в Україну через складну політичну ситуацію¹¹¹. Римська курія та Державний секретаріат Ватикану в 1919–1921 рр. підтримували тісні зв'язки з урядом ЗУНР. Ватикан у 1921 р. засвідчив підтримку створенню Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ). У 1921 р. митрополит Андрей Шептицький для вирішення долі Східної Галичини особисто провів зустрічі з представниками Римської курії в Римі¹¹². Ватикан у 1921 р. асигнував 290 тис. польських марок для фонду вдів і сиріт Львівської архієпархії¹¹³. Є. Петрушевич та К. Левицький від імені ЗУНР у січні 1922 р., згадуючи про добре ставлення до

¹⁰⁶ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 274 а.

¹⁰⁷Пилипів І. Міжнародна діяльність ГКЦ... С. 66.

¹⁰⁸Там само. С. 67.

¹⁰⁹ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 419. Арк. 17, 18.

¹¹⁰Пилипів І. Міжнародна діяльність ГКЦ... С. 67.

¹¹¹Гентош Л. Дипломатичні контакти...

¹¹²Мельник В. Українські акценти...

¹¹³Гентош Л. Дипломатичні контакти...

гнобленого народу в Галичині, висловили співчуття від уряду й українського католицького населення Галичини через відхід у вічність Папи Римського Бенедикта XV. Дешпу передали через о. Жана для відправлення до посольства в Австрії¹¹⁴.

Дипломатичні представництва й місії ЗУНР займалися популяризацією «галицького питання» за кордоном і завдяки видавничій діяльності. Особливо актуальною в тих умовах стала запропонована Г. Флічком, підтримана Є. Петрушевичем і В. Сінгалевичем у травні 1919 р. ідея пропаганди й популяризації української справи через виробництво на новоутвореній фабриці фільмів. Фабрика впродовж двох–трьох тижнів могла випустити для трансляції за межами України з демонстрацією розвитку українських промисловості та життя корисні кінострічки. Успішність такої пропаганди перевищувала користь від публікацій про Україну в газетах і брошурах. Вартість проекту становила 100–120 тис. кор. Проте, ймовірно, як свідчить резолюція на листі, через неможливість вивезти фабрику просто не створили¹¹⁵.

Уповноваженого товариша державного секретаря ЗУНР для закордонних справ М. Здерковського посольство ЗУНР у Німеччині в листопаді 1920 р. просило допомогти видати й поширити інформаційну довідку-брошуру для пропаганди між послами Рейхстагу, редакціями й політиками¹¹⁶. Державного секретаря закордонних справ у Відні С. Витвицького 5 листопада 1920 р. для поширення в Німеччині – переслати 30–50 примірників брошури «Галичина як самостійна держава». Після укладення Ризького договору вона, а також інформація про український уряд, Національну Раду, тодішній міжнародно-правовий стан «західноукраїнської справи» були особливо потрібними¹¹⁷.

Шеф військової канцелярії диктатора ЗУНР Я. Селезінка та уповноважений диктатора Р. Перфецький 25 листопада 1920 р. доручили послу ЗУНР у Чехословаччині С. Смаль-Стоцькому безпосередньо взаємодіяти з чеською розвідкою, протидіяти вступу до неї українців, бо вони мали служити своїй владі, приховуючи самостійність розвідчої акції¹¹⁸.

З 15 листопада по 11 грудня 1920 р. у загальних зборах Ліги Націй у Женеві брала участь делегація УНРади ЗУНР під проводом президента Є. Петрушевича з метою демонстрації делегатам світу суті польського окупаційного режиму у Східній Галичині, вирішення питання політичної долі краю на загальних зборах, згідно із завданнями Ліги Націй, зі збереження справедливості й миру в міжнародному житті. Ще 10 серпня 1920 р. Галичину визнали окремою міжнародною одиницею. Провідні в Лізі Націй держави Антанти відсторонилися від перегляду питань, вирішених Варшавським та іншими договорами¹¹⁹.

Особливу надію на відновлення державності ЗУНР покладали на Велику Британію¹²⁰, у якій вважали за потрібне утворити зі Східної Галичини державу під міжнародним контролем. Близькими до цієї позиції були Італія та Японія. Франція пропонувала на

¹¹⁴ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 20. Арк. 1, 3.

¹¹⁵ЦДАВО України. Ф. 3505. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 5.

¹¹⁶Лист посольства ЗУНР в Берліні до М. Здерковського. ЦДАВО України. Ф. 3698. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 33.

¹¹⁷ЦДАВО України. Ф. 3698. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 34.

¹¹⁸ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 5.

¹¹⁹Там само. Спр. 1. Арк. 300–304.

¹²⁰ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 50.

основі виправленого на користь українців статуту віддати Східну Галичину під тимчасове адміністрування Польщі. США могли погодитися на створення зі Східної Галичини самостійної держави, та не брали участі в роботі Найвищої Ради¹²¹. 28 листопада 1920 р. до Ліги Націй у Женеві звернулися Є. Петрушевич і члени української делегації з проханням визнати право національного самовизначення Східної Галичини¹²². 30 квітня 1921 р. еміграційний уряд ЗУНР запропонував Раді послів Антанти та Раді Ліги Націй проект Конституції – «Проект основ державного устрою Галицької Республіки», за яким територія демократичної парламентської Галицької Республіки охопила землі Галичини до Перемишля зокрема, голова парламенту був президентом¹²³. Та це не змінило статусу Галичини, не сприяло відновленню її самостійності.

31 травня 1921 р. утворено Надзвичайну дипломатичну місію ЗУНР до США (голова – Р. Березовський). Їй доручили упорядкувати фінансові справи, допомогти уповноваженому представникові у США в якнайшвидшому визнанню Галицької Республіки. Голова місії разом із дипломатичним представником Л. Цегельським брав участь у всіх політичних і репрезентаційних виступах перед офіційними особами¹²⁴. Того ж дня Є. Петрушевич призначив Л. Цегельського дипломатичним представником ЗУНР у США, доручив йому всіма засобами домогтися остаточного визнання президентом та урядом США державної незалежності ЗУНР¹²⁵.

21 листопада 1921 р. К. Левицького призначили надзвичайним фінансово-торгівельним делегатом ЗУНР до Канади та США. Президент надав йому право самостійно підбирати фахівців і визначати фінансові та торговельно-політичні умови, укладати зобов'язувальні договори ЗУНР, здійснювати кредитні операції на території Канади та США. Надзвичайний фінансово-торгівельний делегат одержав завдання перевірити, змінити, анулювати, затвердити фінансово- й торгово-політичні договори, укладені дипломатичними представниками. Серед них – розписана у США позичка Національної оборони на 100 тис. американських доларів, т. зв. «канадійські позички» на 1 млн і 9 млн канадських доларів. К. Левицький був повноважним ратифікувати від імені президента ЗУНР укладені договори¹²⁶. Йому доручили також представляти ЗУНР на конференції роззброєння, домагатися визнання незалежності Галицької Республіки¹²⁷.

На пропозицію уряду для справ фінансів і торгівлі 12 грудня 1921 р. представником уряду Галицької Республіки до Бразилії призначили П. Карманського. Він мав завдання пропагувати позичку Національної оборони, інформувати уряд Республіки Бразилії про становище й потреби Галицької¹²⁸. П. Карманський поінформував населення про приїзд митрополита Андрея Шептицького до цієї країни¹²⁹.

¹²¹ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 300–304.

¹²²Там само. Арк. 272.

¹²³Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.). Київ: ЩеК, 2010. С. 244.

¹²⁴ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 14. Арк. 17.

¹²⁵Там само. Спр. 10. Арк. 27зв.

¹²⁶ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 70.

¹²⁷Там само. Арк. 71.

¹²⁸Там само. Арк. 76, 79.

¹²⁹Пилипів І. Міжнародна діяльність ГКЦ... С. 66.

Послом ЗУНР у Німеччині та Чехословаччині 18 січня 1921 р. призначили Є. Левицького. У Берліні відкрили паспортний стіл, передали 100 примірників паспортних книжок й потрібні інформаційні матеріали, печатки. Уряд ЗУНР уповноважив Є. Левицького налагодити правильне функціонування представництва ЗУНР у Німеччині¹³⁰.

Надзвичайна дипломатична місія ЗУНР була в Італії. Її керівником 20 лютого 1922 р. призначили легатійного секретаря Галицької Республіки в Австрії В. Бандрівського для представлення перед італійським урядом справ Галичини й сприяння визнанню незалежності Галицької Республіки¹³¹. 25 серпня 1922 р. шефові консульської паспортної експозитури у Братиславі В. Лавріву-Равлюкові надали титул консула¹³².

Уповноважений уряду закордонних справ ЗУНР К. Левицький 21 жовтня 1922 р. доручив представникові Галицької Республіки в Чехословаччині Є. Левицькому (з вересня 1921 р.) підготувати спільний документ ЗУНР і УНР про становище всіх українських земель під Польщею та вручити його англійському послу, підтримати уряд заходами для зупинення країнами Антанти польських виборів у Галичині¹³³. Дипломатичні представники та їхні відомства здійснювали потужну підтримку «галицького питання» на міжнародній арені, доклали всіх сил до відновлення незалежності ЗУНР. Проте міжнародна кон'юнктура була не на користь України. 4 березня 1923 р. Рада послів Великобританії, Італії, Франції, Японії прийняла рішення про передачу Галичини Польщі за умови надання їй територіальної автономії. Із протестом проти цього рішення виступили президент УНРади ЗУНР Є. Петрушевич, Українська парламентська репрезентація, політичні партії. У травні 1923 р. Є. Петрушевич остаточно розпустив уряд, усі інші органи влади й установи, дипломатичні представництва та місії, що завершило номінальне існування ЗУНР¹³⁴. Водночас робилися поодинокі спроби зберегти державність. 24 жовтня 1924 р. диктатор призначив А. Жука референтом при уряді для справ закордонних західноукраїнських земель, які не входили до ЗУНР¹³⁵.

Отже, Західноукраїнська Народна Республіка з її природними ресурсами була привабливою для світових геополітичних лідерів. Природні багатства земель змінювали збутові можливості світової пропозиції, спрямування світового промислового виробництва, зміцнювали територіальну структуру, масштаб, рівень монополізації та конкурентності світового ринку й стали чинником зміни його кон'юнктури. Економічний потенціал Галичини дозволяв піднести рейтинги на зовнішньому ринку, тому міжнародну спільноту цікавили ресурси, а не соборність і державність цих земель. Вхідження ЗОУНР до УНР, яка також володіла значними ресурсами, було передумовою до процвітання утвореної держави. Та боротьба за утвердження власної державності для ЗУНР (ЗОУНР) швидко перетворилася у спосіб виживання. Державні діячі часто були непослідовними у вирішенні «галицького питання», та

¹³⁰ЦДАВО України. Ф. 3698. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 17.

¹³¹ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 17зв.

¹³²ЦДАВО України. Ф. 4440. Оп.1. Спр. 4. Арк. 2.

¹³³Там само. Арк. 21.

¹³⁴Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади... С. 245.

¹³⁵ЦДАВО України. Ф. 2192. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 56.

їх єднала спільна мета – відновлення самостійності. Дипломатичні представництва УНР і ЗУНР провели надпотужну діяльність для збереження української соборності й забезпечення власного незалежного статусу, хоч міжнародна кон'юнктура не сприяла молодій державі. Українська соборність і державність має тривку історичну традицію, закладену попередніми будівничими країни. Внесок кожного борця за українську державність забезпечив її відродження та продовжив наступність у розвитку нової Української держави.

REFERENCES

1. Bruno, H. (1919, Lypen 22). Prychyny vidirvannia Ukrainy vid Rosii. *Vistnyk UNR*, 22, 3 [in Ukrainian].
2. Datskiv, I. (2009). Diialnist dyplomatychnoi sluzhby Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 18, 346–352 [in Ukrainian].
3. Departamentu dopomohy halytskykh vyselentsiv. (1919, Veresen 4). *Halytskyi holos*, 3, 3 [in Ukrainian].
4. Diialnist uriadu (Interviu korespondenta UTA z Ministrom finansiv Martosom z 12 lypnia 1919 r. (1919, Lypen 17). *Vistnyk UNR (Kamianets-Podilskyi)*, 18, 3 [in Ukrainian].
5. Do zasidan Ukrainskoi Natsionalnoi Rady ZUNR. (1919, Liutyi 15). *Novyny: Lystok Informatsiinoho biuro Armii Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. Zhmerynka*, 8, 3 [in Ukrainian].
6. Dopomoha halychanam bizhentsiam. (1919). *Vistnyk UNR*, 39, 4 [in Ukrainian].
7. Drahomyretska, L., & Savchuk, B. (2014). Sotsialno-ekonomichna polityka ZUNR: istoryko-pravovyi aspekt. *Halychyna*, 25–26, 132–141 [in Ukrainian].
8. Dyktatura i Natsionalna Rada ZOUNR. (1919, Veresen 29). *Halytskyi holos*, 5, 3–4 [in Ukrainian].
9. Hai-Nyzhnyk, P. (2010). *UNR ta ZUNR: stanovlennia orhaniv vlady i natsionalne derzhavotvorennia (1917–1920 rr.)*. Kyiv: SHCHEK [in Ukrainian].
10. Halytskyi holos. (1919, Veresen 12), 4, 1 [in Ukrainian].
11. Halytskyi holos. (1919, Veresen 29), 5, 1 [in Ukrainian].
12. Hentosh, L. (1919, Serpen 6). Dyplomatychni kontakty Ukrainskoi Narodnoi Respubliky z Apostolskym Prestolom v Hranychni tsiny. *Vistnyk UNR*, 34, 2 [in Ukrainian].
13. Karpenko, O. (Ed.). (2001). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. 1918–1923: Istoriiia*. Ivano-Frankivsk: Siversiia [in Ukrainian].
14. Karpus, Z., & Sribniak, I. (2000). Formuvannia ziednan Armii UNR u Polshchi v 1920 r. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 81, 92 [in Ukrainian].
15. Khronika. (1919, Lystopad 4). *Narodna volia*, 7, 2 [in Ukrainian].
16. Khronika. (1919, Serpen 2). *Vistnyk UNR*, 2, 2 [in Ukrainian].
17. Kuchyk, O., & Zaiats, O. (2010). Zovnishnia polityka Ukrainy: navch. pos. Retrieved from <http://politics.ellib.org.ua/pages-8541.html> [in Ukrainian].
18. Lytvyn, N. (2012). Diialnist dyplomatii Zakhidnoukrainskoi Narodnoi Respubliky u krainakh Zakhidnoi Yevropy (1920–1923). *Filosofia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*, 4(1), 115–121 [in Ukrainian].

19. Melnyk, V. (2016, Traven 21). Ukrainski aktsenty u mizhnarodno-pravovii diialnosti Sviatoho Prestolu: istorychnyi analiz. *Katolytskyi ohliadach*. Retrieved from <http://www.catholicnews.org.ua/ukrayinski-akcenti-u-mizhnarodno-pravoviy-diyalnosti-svyatogo-prestolu-istorichniy-analiz> [in Ukrainian].
20. Natsionalne sviato. (1919, Lystopad 1). *Narodna volia* (Kamianets-Podilskyi), 5, 1 [in Ukrainian].
21. Novyny: Lystok Informatsiinoho biuro Armii Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. Zhmerynka. (1919, Liutyi), 6, 3 [in Ukrainian].
22. Ostanni visti v spravi Halychyny. (1919, Veresen 29). *Halytskyi holos*, 5, 3 [in Ukrainian].
23. Po Kantseliarii Viiskovoho Ministerstva. (1919, Lypen 25). *Vistnyk UNR*, 25, 1 [in Ukrainian].
24. Pomich halychanam. (1919, Lypen 26). *Vistnyk UNR*, 26, 3 [in Ukrainian].
25. Promova Vityka u s. d. Halychyny. (1919, Zhovten 31). *Narodna volia*, 4, 1 [in Ukrainian].
26. Promyslovist na Ukraini. (1919, Veresen 29). *Halytskyi holos* (Kamianets-Podilskyi), 5, 1–2 [in Ukrainian].
27. Pylypiv, I. (2010). Mizhnarodna diialnist HKTS u konteksti borotby za samovyznachennia ukrainsiv Polshchi. *Sumska starovyna*, XXX, 67 [in Ukrainian].
28. Rozporiadok Derzhavnogo sekretariatu Zakhidnoi Oblasti UNR z dnia 13 liutoho 1919 r. (1919, Liutyi 14). *Respublika* (Stanyslaviv), 11, 1 [in Ukrainian].
29. Sapiha, I. (1919, Serpen 24). Spravy nashoho transportu. *Halytskyi holos*, 2, 2 [in Ukrainian].
30. Skhidna Halychyna. (1919, Serpen 3). *Vistnyk UNR*, 33, 2 [in Ukrainian].
31. Skhidna Halychyna. (1919, Veresen 29). *Halytskyi holos*, 5, 3 [in Ukrainian].
32. Stebelskyi, S. (1919, Veresen 4). Krytychni uvahy do aktu zluky z 3 sichnia 1919. *Halytskyi holos*, 3, 1–2 [in Ukrainian].
33. Tymchenko, R. ZUNR (ZOUNR). (2012). *Problemy vyvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr.*, 8, 164–175 [in Ukrainian].
34. Ukhvala Ukrainskoi Natsionalnoi Rady z dnia 3 sichnia 1919 r. pro zluku Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky z Ukrainskoiu Narodnoiu Respublikoiu. (1919, Sichen 31). *Vistnyk derzhavnykh zakoniv i rozporiadkiv Zakhidnoi Oblasty Ukrainskoi Natsionalnoi Respubliky*, 1 [in Ukrainian].
35. Verstiuk, V. (Ed.). (2006). Zhurnal zasidan Kabinetu Narodnykh Ministriv № 139 vid 17.06.1919. In V. Verstiuk (Ed.), *Dyrektoriia, Rada Narodnykh Ministriv Ukrainskoi Narodnoi Respubliky*. Lystopad 1918 – lystopad 1920 rr.: dokumenty i materialy (Vol. 1, p. 369). Kyiv: Vyd-vo imeni Oleny Telihy [in Ukrainian].
36. Verstiuk, V. (Ed.). (2006). Zhurnaly zasidan Dyrektori Ukrainskoi Narodnoi Respubliky № 27 vid 12.03.1919. In V. Verstiuk (Ed.), *Dyrektoriia, Rada Narodnykh Ministriv Ukrainskoi Narodnoi Respubliky*. Lystopad 1918 – lystopad 1920 rr.: dokumenty i materialy (Vol. 1, p. 77). Kyiv: Vyd-vo imeni Oleny Telihy [in Ukrainian].
37. *Vistnyk UNR* (Kamianets-Podilskyi). (1919, Lypen 17), 18, 1-2 [in Ukrainian].
38. *Vistnyk UNR* (Vinnytsia). (1919, Liutyi 7), 4, 1 [in Ukrainian].
39. *Vistnyk UNR*. (1919, Cherven 29), 10, 2 [in Ukrainian].
40. *Vistnyk UNR*. (1919, Serpen 10), 38, 2 [in Ukrainian].
41. *Vistnyk UNR*. (1919, Serpen 15), 42, 1 [in Ukrainian].
42. *Vistnyk UNR*. (1919, Serpen 3), 33, 4 [in Ukrainian].

43. Vydil dopomohy vyselestantsiam. (1919, Veresen 4). *Halytskyi holos*, 3, 3 [in Ukrainian].
44. Z zakordonnykh politychnykh vistei. (1919, Serpen 24). *Halytskyi holos*, 2, 4 [in Ukrainian].
45. Zozulia, Ya. (1919, Lypen 26). *Halychane dlia zhnyv. Vistnyk UNR*, 26, 3 [in Ukrainian].

Olha MALIUTA

Doctor of Philosophy

Associate Professor of Ukrainian Studies,

O. Bogomolets National Medical University

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1970-7260>

e-mail: maliutaov@gmail.com

WESTERN UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC: FOREIGN AND ECONOMIC BASIS OF THE ESTABLISHMENT OF UKRAINIAN STATEHOOD

In the scientific article based on a comparative study, it was traced how the economic potential of the Western Ukrainian People's Republic, which was to become the basis of Ukrainian Statehood, was distributed and used in geopolitics by the world leaders. The main purpose of the study is to analyze the development and use of the economic potential of the Western Ukrainian lands to ensure the independence and unity of the Ukrainian state. The natural resources of the Western Ukrainian People's Republic did not contribute to the establishment of a united and independent Ukraine. Instead, they became statistics and grounds for the reasoning of independence of the Western Ukrainian lands in diplomatic documents at the Paris Peace Conference. The Unification Act between the Ukrainian People's Republic and the Western Ukrainian People's Republic did not become the basis for the final unification of two parts of Ukraine. Events of the Ukrainian-Polish war, the decision of Council of Ten at the Paris Peace Conference, Warsaw Treaty assisted intruding and claim of Polish power in East Galicia. Since it was to proceed in the dictator of the Western Ukrainian People's Republic Yevhen Petrushevych regardless of Western Ukrainian People's Republic, a diplomatic action, it is created 14 emergency diplomatic representations and legations, in separate countries strategic interests of the Western Ukrainian People's Republic presented the financially-trade representative offices of Western Ukrainian People's Republic. Fight of government Western Ukrainian People's Republic in exile and President of Ukrainian National Advice Yevhen Petrushevych during 1919–1924 were sent to proceeding in the independence of the Western Ukrainian People's Republic. The effort of that time building the Ukrainian state system in different parts of Ukraine became a headstone for the revival of the newest Ukrainian state. Western Ukrainian People's Republic's natural resources were attractive in world geopolitics. The economic potential of Galicia allowed bringing ratings at the foreign market. That is why an international association interest was folded by resources, but not unity and independence of the Western Ukrainian People's Republic. Including of Western Region to the Ukrainian People's Republic, which had considerable potential too, was pre-condition to the prosperity of the well-educated state. Fight for a claim of the own state system for the Western Ukrainian People's Republic (Western Region of Ukrainian People's Republic) quickly grew into a fight for survival. Statesmen of the Western Ukrainian People's Republic often were inconsistent in the decision of the "Galician question," and they were connected by a general fight for proceeding in the independence of the Western Ukrainian People's Republic. The diplomatic representations of the Ukrainian People's Republic

and the Western Ukrainian People's Republic organized powerful activity for the maintenance of Ukrainian collegiality and independent status, though the international state of affairs was not on a benefit to the young state. The current Ukrainian collegiality and statehood have the durable historical tradition stopped up previous building the states, payment of every fighter for the Ukrainian statehood provided its revival and continued the persistence in the development of the newest Ukrainian state.

Keywords: legation, diplomatic representation, economic potential, natural resources, Western Ukrainian People's Republic, Ukrainian statehood.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ім. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

НОВІТНЯ ДОБА

ВИПУСК 6

ЛЬВІВ 2018

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. Вип. 6. 264 с.

У збірнику представлено дослідження з новітньої української та світової історії за період від Першої світової війни і до сьогодення. Наголошено на закономірностях й особливостях розвитку суспільно-політичних і націєтворчих процесів в Україні у контексті історії європейських народів, зокрема становища українського суспільства в умовах тоталітарних режимів. Розкрито особливості українського визвольного руху, воєнної історії, формування державних інституцій, роль культури у становленні громадянського суспільства, вивчення джерел та історичної біографістики.

Contemporary era / [resp. ed. Mykhailo Romaniuk; I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine. Lviv, 2018. Issue 6. 264 p.

The collection presents studies on modern Ukrainian and world history from the First World War to the present. Emphasis is placed on the regularities and features of the development of socio-political and nation-building processes in Ukraine in the context of the European nations' history, in particular the position of Ukrainian society under totalitarian regimes. The features of the Ukrainian liberation movement, military history, formation of state institutions, the role of culture in the development of civil society, the study of sources and historical biography are revealed.

Рекомендувала до друку вчена рада
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол № 5 від 20.12.2018 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Романюк Михайло Васильович, к.і.н. (Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голембійовська-Тобіаш Анета (**Gołębiowska-Tobiasz Aneta**), dr (Польща)

Дзінковський Томаш (**Dzieńkowski Tomasz**), dr (Польща)

Красівський Орест Якубович, д.і.н., проф. (Україна)

Муравський Олег Іванович, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Пасіцька Оксана Ігорівна, к.і.н. (Україна)

Патер Іван Григорович, д.і.н., проф. (Україна)

Руда Оксана Василівна, к.і.н. (Україна)

Сова Андрій Олегович, к.і.н., доц. (Україна)

Соляр Ігор Ярославович, д.і.н., с.н.с. (Україна)

Стасюк Олександра Йосипівна, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Трофимович Лілія Володимирівна, к.і.н., доц. (Україна)

Цецик Ярослав Петрович, к.і.н., доц. (Україна)

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

ПАТЕР Іван. Видавнича діяльність Союзу визволення України	3
ДЗІСЯК Ярослав. Нащадки шляхти – керівники українських збройних формувань Галичини першої чверті ХХ століття	20
ДРОГОБИЦЬКИЙ Ігор. Особливості використання досвіду збройної боротьби за державність 1918–1919 років у справі творення Української народної самооборони (1943)	32
ПАВЛОВИЧ Юрій. Особливості внутрішньої політики Республіки Білорусь в українській візії (1991–2004)	41
ТКАЧУК Андрій. Проблеми військового будівництва в Україні на початку 2000-х років	57
ПОПКО Сергій. Вплив російської збройної агресії на активізацію співпраці НАТО й України (2014–2018)	68

До 100-річчя ЗУНР

ГЕЛЕЙ Степан. Західноукраїнська Народна Республіка в історичних працях Василя Кучабського	78
СНУПРИІ Leonid. Geopolitical views of Stepan Rudnytskyi – advisor to the West Ukrainian People’s Republic	98
ТИМЧЕНКО Роман. Дипломати УНР і ЗУНР на Паризькій мирній конференції	105
МАЛЮТА Ольга. Західноукраїнська Народна Республіка: зовнішньо-політичне й економічне підґрунтя утвердження української державності	119
MARCHENKO Yaroslav. Vovchukhiv operation of the Ukrainian halychyna’s army (1919): background, progress, aftermath	143
ЗУБКО Ольга. Перемоги та поразки ЗУНР на сторінках подільської преси (1918–1919)	153
ФІЦУЛЯК Мирослав. Листопадові дні 1918 року в Перемишлі	163

ПОСТАТІ

- КОСТИШИН Роман. Громадсько-політична діяльність Володимира Кохана
в історіографічному дискурсі 177
- РОМАНЮК Михайло. Становлення особистості
Головного командира УПА Василя Кука (1913–1941) 189

ОСОБЛИВИЙ ПОГЛЯД

- ЯКИМОВИЧ Богдан. Причини поразки ЗУНР:
інвазія, героїзм, бездіяльність чи зрада? 198

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

- СОВА Андрій. Невідомі документи львівських архівів
про діяльність Романа Шухевича в Українському студентському
спортовому клубі 212
- СТАСЮК Олександра. Демократія по-сталінськи,
або як фальсифікували вибори в Радянському Союзі. 243
- ЗАЙЦЕВ Юрій. «Ненавиджу ґрати на вікнах» 249

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

- КРОВИЦЬКА Ольга. [Огляд на]: Падовська О.
«Книжка про Малковичі». Львів: Ліґа-Прес, 2014. 928 с. 258